

تحلیلی بر روند کمی و کیفی مجله بیابان طی یک دوره آماری ده ساله

فرشاد امیراصلانی^۱، الهام مرتضوی سرمد^۲

۱- کارشناس ارشد مرکز تحقیقات بین المللی همزیستی با کویر دانشگاه تهران، ۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه تهران

تاریخ وصول: ۸۴/۱۱/۱۰

چکیده

مجله بیابان به عنوان یکی از مجلات علمی پژوهشی وزین بوده که از ۱۰ سال پیش تا به امروز مقالات پژوهشی در زمینه های کشاورزی و منابع طبیعی را به چاپ رسانیده است. به منظور ارزیابی این مجله، در این مطالعه تمام مقالات چاپ شده در مجله بیابان از جلد اول (۱۳۷۵) تا جلد دهم (۱۳۸۴) به مدت ۱۰ سال، مورد بررسی قرار گرفتند. در این رابطه ۳ پارامتر "مشارکت نهادها"، "رتبه های علمی مؤلفین" و "موضوعات مقالات" بررسی شدند. نتایج نشان دادند که از دانشگاه های واقع در استان تهران (دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه شهید بهشتی) در مقایسه با دانشگاه های سایر استان ها، مقالات بیشتری به چاپ رسیده است. همچنین با توجه به نتایج حاصله، می توان اظهار داشت که در چاپ مقالات در مجله بیابان، استقبال دانشگاه ها بسیار بیشتر از مؤسسات و پژوهشکده های تحقیقاتی بوده است. از سوی دیگر، میزان بالای مشارکت اعضای هیئت علمی با رتبه "استاد" در چاپ مقالات در این مجله، دلالت بر کیفیت مناسب این مجله دارد. از نظر شمار مقالات بر حسب عناوین، به جز موضوعات معماری مناطق بیابانی و علوم گیاهی که دو کرانه بسیار کم و بسیار زیاد را نشان می دهد، بقیه نسبتها تقریباً هم ارز بوده و تعادل برقرار است.

در مجموع باید گفت هر مجموعه نقاط قوت و ضعفی دارد که هنر دست اندرکاران آن مجموعه، افزایش نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف است. اینک که با اتکال به خدا در سال یازدهم انتشار مجله گام برداشته می شود، باشد تا با افزایش سرعت، دقت و اطلاع رسانی، زمینه ارتقاء کمی و کیفی مقالات پژوهشی در مجله بیابان هرچه بیشتر فراهم گردد.

واژه های کلیدی: مجله بیابان، مشارکت نهادها، رتبه های علمی مؤلفین، موضوعات مقالات

مقدمه

بی گمان یکی از معیارهای سنجش توسعه یافتگی هر کشور، میزان توسعه علوم و فناوریهای روز و انجام تحقیقات بنیادین است. در این راستا، دانشگاه تهران بعنوان یکی از نهادهای علمی سرآمد در کشور، همواره سعی دارد تا نسبت به ارتقاء علوم بنیادین و کاربردی و انتشار یافته های علمی حاصله، گامهایی را بردارد. یکی از مجاری انتشار این یافته های علمی، مجلات علمی پژوهشی است که به عنوان معیاری برای تولید علم می باشند. به استناد آمار ارائه شده، این دانشگاه در سال ۲۰۰۴ با تولید ۳۷۸ مقاله (۹/۶٪ کل مقالات)، رتبه نخست را در کشور احراز نموده است (پژوهشنامه ۱۳۸۳).

در این راستا، مجله بیابان به عنوان یکی از مجلات علمی پژوهشی است که توسط مرکز تحقیقات بین المللی همزیستی با کویر دانشگاه تهران در ۲ شماره در سال به چاپ می رسد. مجله بیابان، مجله ای علمی و وزین بوده که از ۱۰ سال پیش تا به امروز مقالات پژوهشی در زمینه های کشاورزی، منابع طبیعی، علوم انسانی، اکولوژی، علوم زمین، فنی-مهندسی و دانشهای وابسته به مناطق خشک و نیمه خشک را پس از انجام داوری های دقیق و اخذ تأییدیه از هیئت تحریریه مجله متشکل از اساتید دانشگاه های کشور به چاپ رسانیده است. در نظر می باشد که با اتکال به خداوند بزرگ، این مجله در سال آتی به زبان انگلیسی نیز به چاپ برسد. نظر به گام نهادن در سال یازدهم انتشار مجله، بر آن شدیم تا با بررسی و ارزیابی فعالیت ۱۰ سال گذشته این

مجله، نقاط قوت و ضعف آن را معرفی و پیشنهاداتی را در جهت رفع برخی مشکلات و چالشهای پیش روی مجله، ارائه نماییم.

مواد و روشها

در این مطالعه، تمام مقالات چاپ شده در مجله بیابان از جلد اول (۱۳۷۵) تا جلد دهم (۱۳۸۴) به مدت ۱۰ سال، مورد بررسی قرار گرفتند. در این رابطه ۳ پارامتر "مشارکت نهادها"، "رتبه های علمی مؤلفین" و "موضوعات مقالات" به شرح زیر بررسی شدند:

الف: مشارکت نهادها: سهم مشارکت دانشگاه ها و مراکز آموزش عالی و پژوهشی کشور از نظر شمار مقالات پژوهشی به چاپ رسیده از آنها در مجله بیابان که معیار در این مورد، محل خدمت نویسنده اول مقاله بوده است.

ب: رتبه های علمی مؤلفین: شامل استاد، دانشیار، استادیار، مربی و سایر (منظور از سایر، عناوینی مانند عضو هیئت علمی، فارغ التحصیل، کارشناس ارشد و غیره می باشد).

ج: سهم موضوعی مقالات: شامل ۱۰ موضوع (آب، خاک، زمین شناسی، علوم گیاهی، GIS، بیابان، اکولوژی، کشاورزی، اقلیم شناسی و معماری).

ابتدا عنوان مقالات هر سال، ذیل یکی از موضوعات ده گانه قرار داده شد و سپس رتبه علمی و محل خدمت نویسنده اول مقاله در جداول مربوطه منعکس گردید. نتایج به تفکیک، در قالب نرم افزار Excel و سنجه های آماری مورد بررسی و تجزیه و تحلیل

الف: مشارکت نهادها:

در مورد مشارکت نهادها، از مجموع ۱۵۵ مقاله چاپ شده در مجله بیابان، بیشترین مقالات مربوط به دانشگاه تهران است (جدول ۱). لازم به ذکر است که این جدول بدان معنی نیست که از سایر نهادهای علمی و پژوهشی کشور، مقاله ای برای دفتر مجله ارسال نشده بلکه بسیاری از مقاله های ارسالی از سوی آنها، بنا به نظر داوران و اعضای هیأت تحریریه، قابل چاپ شناخته نشده است.

قرار گرفتند. در این مورد، انحراف معیار (Standard deviation) و Z در هر یک از موارد محاسبه و نتایج ارزیابی و سنجش شد.

نتایج و بحث

در مجموع، از ابتدای سال ۱۳۷۵ تا پایان سال ۱۳۸۴، مجموع ۱۵۵ مقاله در مجله بیابان به چاپ رسیده است. در این مورد، سه پارامتر مشارکت نهادها، رتبه های علمی مؤلفین و سهم موضوعی مقالات به شرح زیر بررسی شدند:

جدول ۱: مشارکت دانشگاه ها و مؤسسات تحقیقاتی کشور در مجله بیابان

سال	آموزشگاه کشاورزی	دانشگاه آزاد	دانشگاه تبریز	دانشگاه تربیت مدرس	دانشگاه تهران	دانشگاه رازی کرمانشاه	دانشگاه سیستان و بلوچستان	دانشگاه شهرکرد	دانشگاه شهید بهشتی	دانشگاه شیراز	دانشگاه صنعتی اصفهان	دانشگاه فردوسی مشهد	دانشگاه گرگان	دانشگاه لرستان	دانشگاه هرمزگان	دانشگاه یزد	سازمان هواشناسی کشور	مؤسسه تحقیقات اصلاح بذر	مؤسسه حفاظت خاک و آبخیزداری جهاد	ذکر نشده	جمع
۱۳۷۵	۰	۰	۰	۱	۷	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱۱
۱۳۷۶	۰	۰	۰	۰	۶	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۶
۱۳۷۷	۰	۰	۰	۰	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵
۱۳۷۸	۰	۰	۰	۰	۹	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۰
۱۳۷۹	۰	۰	۰	۰	۱۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱
۱۳۸۰	۰	۰	۰	۱	۱۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱۷
۱۳۸۱	۰	۱	۰	۱	۱۵	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱۸
۱۳۸۲	۰	۰	۱	۰	۱۳	۰	۰	۰	۱	۰	۳	۲	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۲۲
۱۳۸۳	۱	۱	۰	۱	۱۵	۱	۰	۰	۱	۰	۳	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۲۵
۱۳۸۴	۰	۴	۱	۰	۲۰	۰	۰	۰	۱	۱	۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۳۰
جمع	۱	۶	۲	۴	۱۰۷	۱	۱	۱	۱	۳	۱	۱۵	۳	۱	۱	۱	۲	۱	۱	۱	۱۵۵
درصد	۰/۱۶	۳/۹	۱/۳	۲/۶	۷۰	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۶	۲	۰/۱۶	۹/۷	۲	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۶	۱/۳	۰/۱۶	۰/۱۶	۰/۱۶	۱۰۰

با $4/2$ انحراف معیار بالای میانگین و دانشگاه فردوسی مشهد با $0/3$ انحراف معیار بالای میانگین، بقیه انحراف معیار پایین میانگین را نشان دادند.

ب: رتبه های علمی مؤلفین:

همانطور که بیان شد، رتبه های علمی مؤلفین که مقالات آنها در مجله بیابان به چاپ رسیده است در گروه های استاد، دانشیار، استادیار، مربی و سایر طبقه بندی شدند (جدول ۲).

همانطور که در جدول ۱ مشخص است در طول ۱۰ سال در میان دانشگاه های خارج از تهران، که برای دفتر مجله مقاله ارسال نموده و مورد پذیرش واقع شده است، بیشترین سهم مربوط به دانشگاه فردوسی مشهد و در میان مؤسسات و سازمان های پژوهشی غیر دانشگاهی، بیشترین سهم مربوط به سازمان هواشناسی کشور بوده است.

نتایج آماری با توجه به محاسبه انحراف معیار و Z حاکی از آن است که به جز دو مورد (دانشگاه تهران

جدول ۲: میزان مشارکت رتبه های مختلف هیئت علمی در مجله بیابان

سال	رتبه های علمی				سایر	جمع
	استاد	دانشیار	استادیار	مربی		
۱۳۷۵	۵	۲	۲	۱	۱	۱۱
۱۳۷۶	۲	۳	۱	۰	۰	۶
۱۳۷۷	۲	۲	۱	۰	۰	۵
۱۳۷۸	۲	۳	۱	۰	۴	۱۰
۱۳۷۹	۳	۳	۳	۲	۰	۱۱
۱۳۸۰	۴	۲	۲	۲	۷	۱۷
۱۳۸۱	۳	۳	۵	۱	۶	۱۸
۱۳۸۲	۵	۲	۳	۰	۱۲	۲۲
۱۳۸۳	۸	۰	۷	۰	۱۰	۲۵
۱۳۸۴	۹	۴	۸	۱	۸	۳۰
جمع کل*	۴۳	۲۴	۳۳	۷	۴۸	۱۵۵
درصد	۲۸	۱۶	۲۱	۴	۳۱	۱۰۰

* لازم به ذکر است بسیاری از مؤلفین محترم در طول این ده سال، بیش از یک مقاله در مجله بیابان چاپ نموده اند و جمع کل ارائه شده، بیانگر تنوع افراد نیست.

دادند. لازم به ذکر است در این محاسبه، گروه "سایر" لحاظ نشده است.

ج: سهم موضوعی مقالات:

براساس سیاستها و اهداف مجله بیابان در چاپ موضوعات مرتبط، تمام مقالات چاپ شده در ۱۰ موضوع کلی شامل آب، خاک، زمین شناسی، علوم گیاهی، GIS، بیابان، اکولوژی، کشاورزی، اقلیم شناسی و معماری مناطق بیابانی طبقه بندی شدند (جدول ۳).

همانطور که در جدول ۲ مشخص است، بیشترین میزان مشارکت مؤلفین در رتبه "استاد" بوده، بطوریکه ۲۸ درصد مقالات چاپ شده را به خود اختصاص داده اند و بعد از آن رتبه های دانشیار، استادیار و مربی قرار دارد. منظور از "سایر" در این جدول، عناوینی مانند عضو هیئت علمی، فارغ التحصیل و کارشناس ارشد می باشد. با توجه به محاسبه انحراف معیار و Z، دو گروه استاد و استادیار، انحراف معیار بالای میانگین و دو گروه دانشیار و مربی انحراف معیار پایین میانگین را نشان

جدول ۳: سهم موضوعی مقالات

سال	آب	خاک	زمین شناسی	علوم گیاهی	GIS	بیابان	اکولوژی	کشاورزی	اقلیم شناسی	معماری مناطق بیابانی	جمع
۱۳۷۵	۱	۳	۲	۳	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۱۱
۱۳۷۶	۱	۰	۳	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۶
۱۳۷۷	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۵
۱۳۷۸	۲	۲	۰	۴	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱۰
۱۳۷۹	۱	۴	۰	۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۱۱
۱۳۸۰	۲	۲	۱	۶	۱	۱	۲	۱	۰	۱	۱۷
۱۳۸۱	۵	۲	۰	۵	۲	۱	۰	۲	۱	۰	۱۸
۱۳۸۲	۲	۲	۲	۴	۱	۲	۰	۵	۴	۰	۲۲
۱۳۸۳	۲	۴	۱	۴	۴	۲	۰	۵	۳	۰	۲۵
۱۳۸۴	۲	۶	۰	۶	۰	۸	۱	۴	۳	۰	۳۰
جمع	۱۹	۲۵	۱۰	۳۷	۱۲	۱۵	۴	۱۹	۱۳	۱	۱۵۵
درصد	۱۲/۲۵	۱۶/۱۵	۶/۴۵	۲۴	۷/۷۵	۹/۵	۲/۶	۱۲/۲۵	۸/۴	۰/۶۵	۱۰۰

با توجه به محاسبه انحراف معیار و Z بجز ۴ موضوع (آب، خاک، علوم گیاهی و کشاورزی)، سایر

از نظر سهم موضوعی مقالات، بیشترین سهم (۲۴ درصد) مربوط به علوم گیاهی و کمترین سهم (۰/۶۵ درصد) مربوط به معماری مناطق بیابانی بوده است.

بیشتری به چاپ رسیده که مؤید استقبال بیشتر آنهاست. شاید یکی از دلایل استقبال کمتر دانشگاه های سایر استان ها، اطلاع رسانی ناکافی مجله باشد. هرچند که سیاست مجله همواره بر این بوده که یک نسخه رایگان را در اختیار کتابخانه های تمام دانشگاه ها و مؤسسات تحقیقاتی دارای رشته های مرتبط قرار دهد.

همچنین با توجه به نتایج حاصله، می توان اظهار داشت که در چاپ مقالات در مجله بیابان، استقبال دانشگاه ها بسیار بیشتر از مؤسسات و پژوهشکده های تحقیقاتی بوده است.

ب: رتبه های علمی مؤلفین

بی شک، میزان بالای مشارکت اعضای هیئت علمی با رتبه "استاد" در چاپ مقالات در این مجله، دلالت بر کیفیت علمی مناسب این مجله دارد و این موضوع، وظیفه و مسئولیت دست اندرکاران مجله را در هرچه پربارتر نمودن مجله و حساسیت و دقت بیشتر در آینده، سنگین تر می کند.

ج: سهم موضوعی مقالات

بررسی نتایج حاکی از آن است که در مجموع از نظر عناوین به چاپ رسیده، به جز موضوعات معماری مناطق بیابانی و علوم گیاهی که دو کرانه بسیار کم و بسیار زیاد را نشان می دهد، بقیه نسبتها تقریباً هم ارز بوده و تعادل برقرار است. در این راستا، می طلبد که با توجه به دامنه موضوعی مجله، نظر اساتید گروه های معماری را در ارائه

موضوعات انحراف معیار پایین میانگین را نشان دادند.

از نظر تنوع موضوعی، سال ۱۳۸۰ متنوعترین سال بوده، به طوریکه ۹ موضوع از ۱۰ موضوع در آن به چاپ رسیده است.

از نظر شامل شدن بیشترین موضوع در سال، موارد زیر به دست آمد:

بیشترین موضوع مربوط به آب در سال ۱۳۸۱، مربوط به خاک در سال ۱۳۸۴، مربوط به زمین شناسی در سال ۱۳۷۶، مربوط به علوم گیاهی در سالهای ۱۳۸۰ و ۱۳۸۴، مربوط به GIS در سال ۱۳۸۳، مربوط به بیابان در سال ۱۳۸۴، مربوط به اکولوژی در سال ۱۳۸۰، مربوط به کشاورزی در سال های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳، مربوط به اقلیم شناسی در سال ۱۳۸۲ و معماری در سال ۱۳۸۰ بوده است.

جدول ۳ نشان می دهد که از سال ۱۳۸۰، بر تنوع موضوعی و شمار مقالات چاپ شده افزوده شده است.

نتیجه گیری

الف: مشارکت نهادها

به نظر می رسد از بیشتر دانشگاه هایی که رشته های منابع طبیعی و کشاورزی به ویژه آبخیزداری، بیابان و خاک در آنها دایر است، مقاله ای در مجله موجود است که البته از دانشگاه های واقع در استان تهران در این مطالعه (دانشگاه تهران، دانشگاه تربیت مدرس و دانشگاه شهید بهشتی) در مقایسه با دانشگاه های سایر استان ها، مقالات

مقالات پژوهشی مرتبط با مناطق بیابانی کشور که سطح نسبتاً زیادی را به خود اختصاص می دهند، هرچه بیشتر جلب نمود. به هر صورت، هر مجموعه نقاط قوت و ضعفی دارد که هنر دست اندرکاران آن مجموعه، افزایش نقاط قوت و کاهش نقاط ضعف است. اینک که با اتکال به خدا در سال یازدهم انتشار مجله گام برداشته می شود، باشد تا با افزایش سرعت، دقت و اطلاع رسانی، زمینه ارتقاء کمی و کیفی مقالات پژوهشی در مجله بیابان هرچه بیشتر فراهم گردد.

منابع

- ۱- پژوهشنامه دانشگاه تهران (۱۳۸۳). معاونت پژوهشی دانشگاه تهران، سال هجدهم شماره ۳۷.
- ۲- مجلدات مجله علمی پژوهشی بیابان از سال ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴.

ANALYSIS OF QUALITATIVE AND QUANTITATIVE TREND OF BIABAN JOURNAL IN A TEN-YEAR PERIOD

Farshad Amiraslani¹, Elham Mortazavi Sarmad²

1-Researcher of International Research Center for Living with Desert, University of Tehran, 2-MSc student,
Humanities College, University of Tehran

Received : 30/1/2006

ABSTRACT

BIABAN as one of the scientific Journals has been published in International Research Center for Living with Desert, University of Tehran since 10-year ago. It covers subjects related to the agriculture and natural resources fields.

In this study, in order to assess this Journal, all papers published from 1996 to 2005 were considered. Three parameters including "participation of institutions", "scientific ranks of authors" and "diversity of subjects" were assessed.

The results showed that universities located in Tehran have sent more papers compared to the other universities of the country. It can be also concluded that the universities submitted more papers than other research institutes and centers. The authors with "Professor" rank have published more papers compared to the other ranks. This shows the appropriate scientific background of this Journal. Regarding to the diversity of subjects, from ten selected categories, all had the same proportion except architecture of deserts and plant science subjects which had the lowest and most proportions, respectively.

Totally, it can be said that each active institute has some negative and positive points in which authorities must strive to enhance positive and decrease negative points. This Journal is going to commence its eleventh year of activity. In this regard, the relevant authorities of Journal should improve the quality and quantity of Journal more and more to change it into ISI.

Key words: BIABAN, scientific Journal, qualitative, quantitative, assessment